

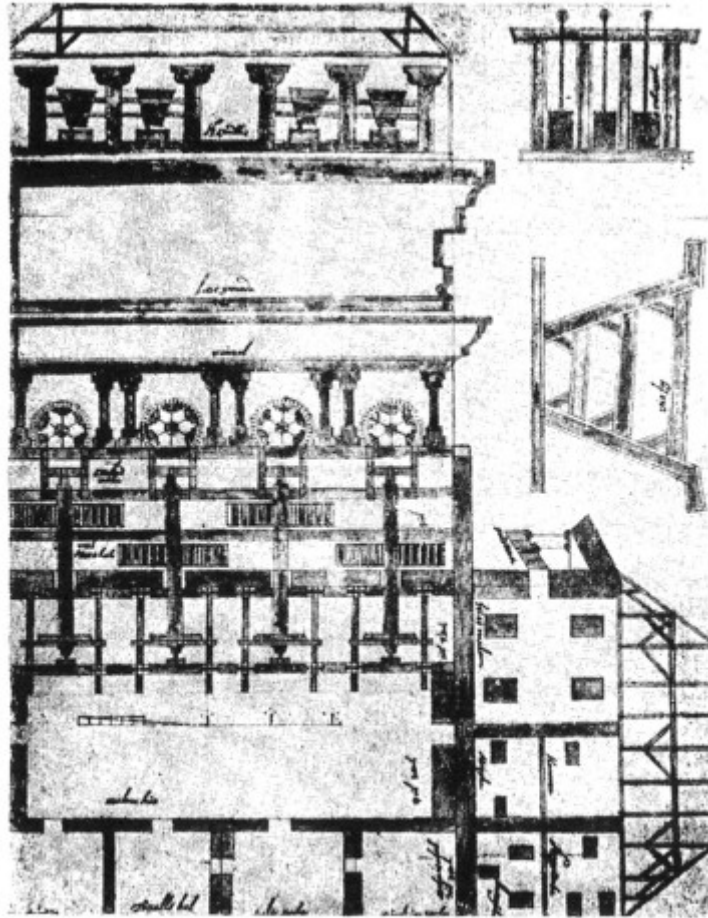
Lévay Béla: Baranyai sváb mesterember őseim

Amint arról a Matrikula 2011, I. évfolyam, 2. szám (december) 1. oldalán „Baranyai Réder őseim nyomában” címen megjelent cikkemben beszámoltam, apai ágon baranyai sváb ősöktől származom. Felmenőim kutatása közben sajnos nem mindig, de mégis elég sokszor találtam adatot arra is, hogy mivel foglalkoztak, milyen mesterséget űztek. Magam is meglepődtem, hogy milyen változatos ez a kép, amikor az adatokat csokorba szedtem.

Dédapámtól kezdődően 17 felmenőm foglalkozását sikerült kiderítenem, akik összesen 13 féle különböző mesterséget űztek. Ha gondolatban egy időben és egy helyen élő nagy családi közösségbe képzelem őket, szinte minden szükségletük kielégítéséhez vagy problémájuk megoldásához a rokonságon belül megtalálták volna a szükséges szakértő mesterembert. Érdekes, hogy főfoglalkozású földműves nem volt közöttük.

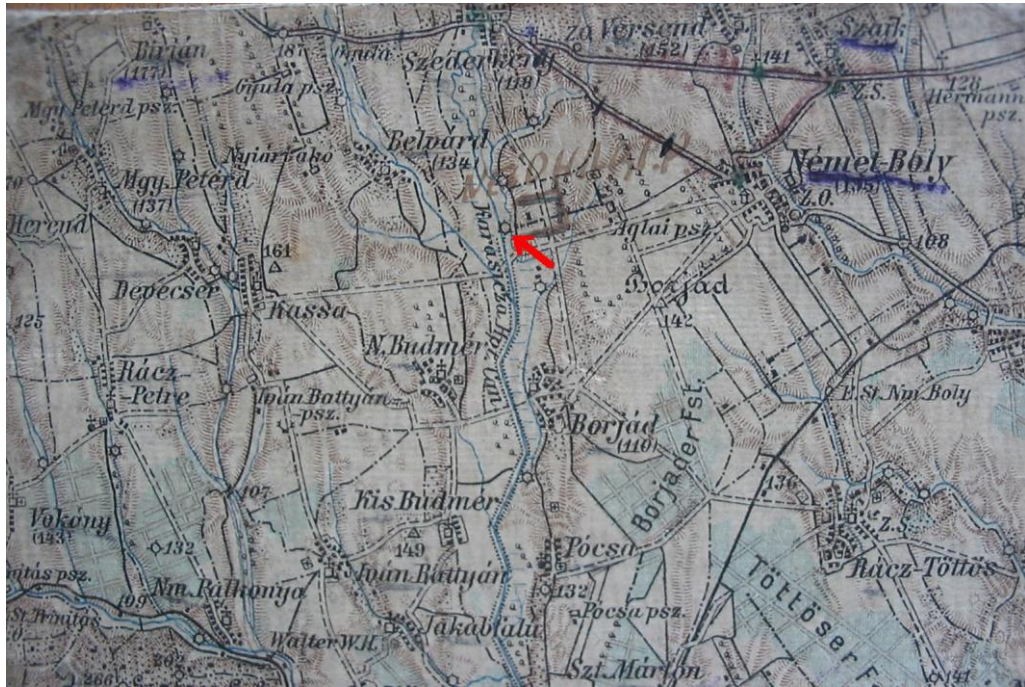
Egyenes ági apai felmenőim a névmagyarosítás előtti Reder (Rederer, Röder) nevet viselték. Az 1785/86. évi baranyai malomösszeírás [1] 4 Reder nevű vízimolnárt is említ. Ezek között volt, aki már 20 éve itt élt. Egyikük Erzbachból (Frankföld) származott. Egyelőre azonban ezek egyikéig sem sikerült közvetlenül visszavezetni Reder felmenőimet, pedig mint látni fogjuk több generáción át ők is vízimolnárok voltak.

A legrégebbi, anyakönyvileg azonosított Reder ősöm, a dédapám ükapja, **Johan Adam REDER** (*?, †?, Bóly?; ∞Bóly, 1758.01.24., Türmer Anna Margit, *Nagynyárád, 1741.11.29., †Bóly, 1806.09.20.), aki valószínűleg a fiához, az idősebb Johan REDER-hez hasonlóan **molnár** lehetett. Becsült születési éve alapján (~1738.) elképzelhető, hogy már az 1785/86. évi összeírásban szereplő 3 borjádi vízimalom egyikében dolgozott, de az összeírás nem nevesíti a molnárokat.

A borjádi malom

Az idősebb **Johan REDER** (*Bóly, 1762.12.18.; †Kisherend, 1820.07.28.; ∞?, N. Katalin), a fiának, az ifjabb **Johan REDER-nek** (*Borjád, 1797.01.11.; †Kisherend, 1826.01.04.; ∞Egerág, 1817.11.17., Catharina Kesdorf, *Bóly, 1797.02.02., †Kisherend, 1832.02.19.) a születési anyakönyve alapján a Bóly közelében fekvő Borjád község külterületén levő uradalmi „Vörösmalomban” volt **molnár**.

A borjádi Vörösmalom helye egy régi térképen

Később önállósította magát, és az 1815. évi malomösszeírásban [2] Herenden (ma Kisherend) már egy egykerekű, 3. osztályú vízimalom tulajdonosa, amelyhez még 7 hold föld és 2/4 kaszás rét tartozott. Halála után 6 évvel, 1826-ban, a fia is meghalt, és az 1828. évi malomösszeírásban [3] már Joannes Rédenpacher a herendi malom tulajdonosa. Ő úgy jutott a malomhoz, hogy feleségül vette a fiatalon megözvegyült molnárnét, akitől született is egy közös gyermekük.

Meglátogattam a helységet, de ma már víz is alig csordogál a kis pataokban. A valamikori malom létezéséről csak azok a malomkövek tanúskodnak, amelyeket egy patakparti szép ház kertjében láttam. A ház jelenlegi tulajdonosa megerősítette, hogy helybeli vízimalom köveit őrizte meg.

A kisherendi patak ma és egy régi kisherendi malomkő

Az ifjabb Johan Reder fia, az ükapám, **REDER György** (*Herend, 1824., †Nagypall, 1851.06.29.; ∞Kátoly, 1844.02.13., Weidhoffer Éva, *Pécsvárad, 1825.09.20., †Peterd, 1860.01.26.) házassági anyakönyve szerint "kátoli nőtelen **molnár**". Ő tehát folytatta apja foglalkozását, de már nem volt malomtulajdonos. Anyja korai halálával 8 évesen teljes árvaságra jutott, és így a kisherendi malom örököse a féltestvére, mostohaapja édes gyermeke lett.

Ükapám első gyermeke még házasságkötése helyén, Kátolyban született, de később a család Nagypallra költözött, ahol több vízimalom is működött. Itt született harmadik és egyetlen életben maradt gyermekeként a dédapám, **RÉDER Károly** (*Nagypall, 1849.06.27., †Pécs, 1908.04.01.; ∞Pécs, 1877.10.24., Kummer Anna, *Pécs, 1859.04.25., †Pécs, 1895.01.17.). Ükapám igen fiatalon, 27 évesen "vízkórban" (szívbjaj) elhunyt, felesége pedig újra férjhez ment egy molnárhoz. A 2 évesen félárván maradt dédapámat valószínűleg anyai nagyszülei nevelték föl. Ezért nem folytatta apja molnár mesterségét, hanem a nagyapját tanulta ki, és **szabó mester** lett belőle. Neve szerepel Magyarország iparosainak és kereskedőinek 1891. évi névjegyzékében [4] a férfi szabók között. Később egy **cselédközvetítő irodát** is alapított.

És most lássuk, mivel foglalkoztak a Reder ősök leányági rokonai?

Reder György ükapám apósa, **ifjabb WEIDHOFFER Károly** (*Pécsvárad, 1790.10.01.; †?; ∞Pécs, 1819.10.12., Pritzelmajer Magdolna, *Pécsvárad, 1800.04.12., †Pécs, 1879.08.13.) **szabó mester (sartor)** volt, akinél mint láttuk, feltehetően az unokája, Réder Károly dédapám kitanulta a szabó mesterséget. Apja, az **idősebb WEIDHOFFER Károly** (*Pécsvárad, 1753.03.12.; †Pécsvárad, 1800.01.07.; ∞Pécsvárad, 1782.05.07., Höffner Julianna, *?, ~1757.) **cipész mester (sutor)** volt.

Ifjabb Weidhoffer Károly apósa, **PRITZELMAJER József** (*Pécs, 1768.02.12.; †Pécsvárad, 1814.03.20.; ∞Pécs, 1799.05.27., Pauer Klára, *Pécs, 1781.05.21.) **serfőző (braxator)** volt.

Pritzelmajer József apósa, **PAUER József** (*?, ~1747.; †Pécs, 1797.09.28.) **gyertyaöntő (ceroplasta)** volt. Az anyakönyvekben szereplő "ceroplasta" megnevezés pontos magyar értelmezése nem volt egyszerű. A latin szó szótári alapjelentése **viaszszobrász**. De

mit is csinált egy viaszszobrász? A hasonló olasz szó értelmezésére azt találtam, hogy "művész, aki viaszszobrokat készít". De mi célból? Erre egy magyar honlap [5] adott választ, ahol az olvasható, hogy a "bábsütő, bábos, mézeskalácsos (lat. *ceroplasta*, ném. *Lebzelter*): délnémet eredetű, a péktől elkülönült, Magyarországon a 15. század során meghonosodott kézműves mesterség. ... gyakran közös céhben dolgoztak viaszgyertyákat és búcsúk fogadalmi viasztárgyacskaikat (*offerák*) előállító mesterekkel (*viaszöntő*)". Pauer József foglalkozását gyertyaöntő megnevezéssel a "Pécs-belváros telkei és házai" című adatgyűjteményben [6] is megtaláltam.

Dédanyám, Réder Károlyné, Kummer Anna édesapja **KUMMER András** (*Pécs, 1826.05.22.; †Pécs, 1895.09.13.; ∞Pécs, 1849.06.11., Schunk Katalin, *Németürög [ma Pécs/Rácváros], 1820.03.05.) **bádogos mester (laminarius)** volt. Felesége pedig Poganovics Ignác mézesbábos mester özvegye volt.

Kummer András apja, **idősebb KUMMER András** (*Pécs, 1799.08.25.; †Pécs, 1831.07.20.; ∞Pécs, 1820.05.09., Kaltwasser Katalin, *Pécs, 1793.11.10.) **foglalkozására nincs adat**, de az ő apja, a bevándorló **KUMMER Antal** (*Freiburg/Saxonia, ~1766.; †Pécs, 1831.02.26.; ∞Pécs, 1791.01.18., Krommer Katalin, *Pécs, 1767.12.21.) **kocsmáros (caupo)**, majd később **kolbászkészítő (farciminarius)** volt. A farcimen szó latin/olasz jelentése kolbász. Működésének tűzveszélyessége miatt 1812-ben a szomszédai panaszt tettek ellene [7].

Idősebb Kummer András apósa, a bevándorló **KALTWASSER Márton** (*Ustheim [?Ostheim]/Virtzeburgensi Principatus, ~1764.; †Pécs, 1831.05.11.; ∞Pécs, 1789.05.07., Frank Teréz, *Pécs, 1770.05.23., †Pécs, 1799.08.06.) **pék (pistor)** volt.

Kaltwasser Márton apósa, **FRANK Mihály** (*Pécs, 1722.11.14.; †Pécs, 1787.06.08.; ∞Pécs, 1748.08.25., Soletner Marianna, *?, ~1727., †Pécs, 1799.03.29.) **nyerges mester (ephippiarius)** volt.

Frank Mihály házassági anyakönyve szerint apósa, **SOLETNER Miklós** (*?) **kovács mester (faber ferrarius)** volt.

Kummer Antal apósa, a bevándorló **KROMMER János** (*Augusta Vindelicorum = Augsburg, ~1743.; †Pécs, 1783.01.19.; ∞Pécs, 1765.09.01., Locinger Teréz, *Pécs, ~1731.) **kőműves mester (magister murariorum)** volt. Apósa, **LOCINGER János Jakab** (*Pécs, 1709.06.09., †Pécs, 1757.04.29.) **kádár (vietoris)** volt.

Ifjabb Kummer András apósa, **SCHUNK János** (*Lovászhetyén, 1794.02.09.; †Németürög, 1838.04.22.; ∞Németürög, 1819.01.12., Gusman Katalin, *Németürög, 1800.03.21., †Pécs, 1883.11.22.) **molnár (molitor)** volt. Az 1828. évi malomösszeírás [2] szerint házatlan zsellér, iparos, aki a malmot bírli. Korán megözvegyült felesége Schneckenger Bálint molnárral kötött újabb házasságot, akinek az 1842/44. évi malomösszeírások szerint [8] 2 malma is volt Németürögön. A már korábban elhunyt Schunk János malma is szerepel ebben az összeírásban, nyilván az özvegye jogán, aki azt megörökölte.

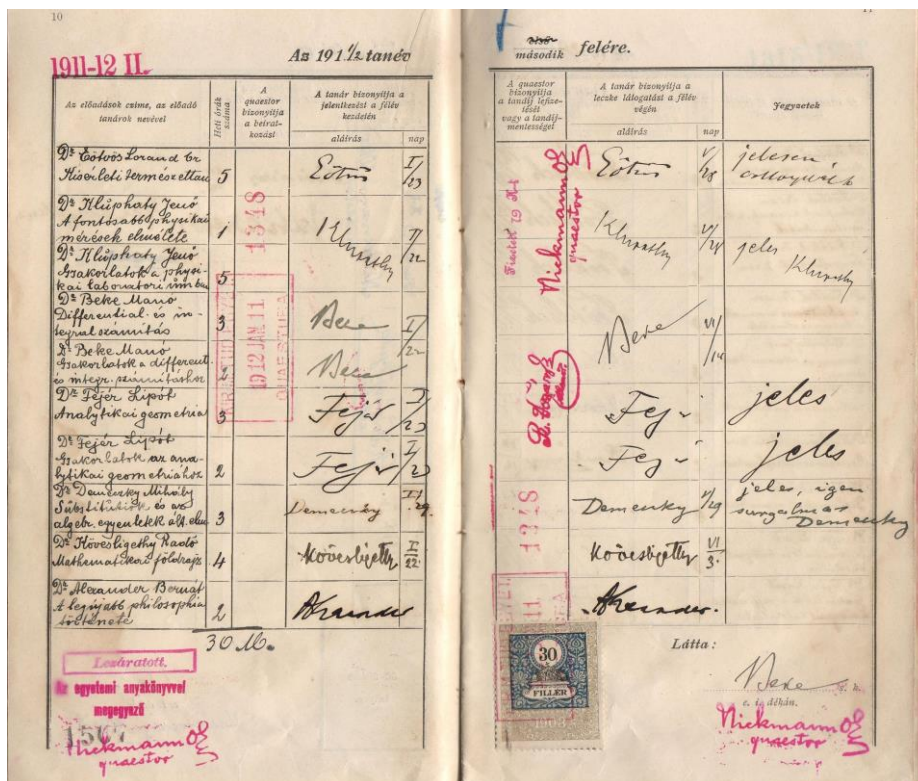
Schunk János apja, **SCHUNK Benedek** (*Lovászhetyén, 1755.02.09.; †Lovászhetyén, 1813.01.12.; ∞Lovászhetyén, 1782.02.11., Hochrein Gertrud, *?) és nagyapja **SCHUNK Márton** (*Lovászhetyén, ?; †?; ∞Véménd, 1752.10.17., Schmid Anna Mária, *Martonfa, 1731.03.30.) **foglalkozásáról nincs adat**, de elképzelhető, hogy ők is molnárok voltak.

Schunk János apósa, **GUSMAN Mátyás** (*?, ~1768.; †Németürög, 1806.01.15.; ∞Pécsvárad, 1792.01.30., Ruppert Teréz, *Pécsvárad, 1771.04.13.) szintén **molnár** volt. Valószínűleg nem volt malomtulajdonos, mert neve nem szerepel a baranyai malomösszeírásokban. Gyermekai születési helye alapján nyomon követhető, hogy melyik helységeken dolgozott. Az első gyerek a házasságkötése helyén, Pécsváradon született, további kettő Hirden, majd még 5 született Németürögön. Szomorú tény, hogy 1805-ben 4

hónapon belül 4 gyermek halt meg a 8 közül, akiket fél évvel később 38 éves apjuk is követett.

Végére hagytam a nagyapámat **vitéz LÉVAY (RÉDER) Bélát** (*Pécs, 1884.02.27.; †Budapest, 1931.01.23.; ∞Vágsellye, 1912.02.10., Czeller Malvin, *Vágsellye, 1890.10.25., †Szigetcsép, 1975.06.12.), **akivel megszűnt a kétkezi munkás mesterember őseim sora és a kötelező névmagyarosítás miatt a Réder név is.**

Ő és fivéréi lettek az első, szellemi munkát végző, tanult tagjai a családnak. Tanár lett belőle. Az I. világháborúban megsebesült, számos rangos kitüntetést kapott. 47 évesen, honvéd alezredesi rendfokozattal a "Bocskai István reáliskolai nevelőintézet igazgató-tanára"-ként halt meg. Tanári tanulmányai közben 1911-ben, egyetemi "Leczkeigalzóvány"-ának bejegyzése szerint "Réder Béla cs. és kir. budapesti gyalogsági hadapródiskolai tanárjelöltnek megengedettett, hogy a kir. magyar tudomány-egyetemre mint rendkívüli hallgató beiratkozassék". Ott akkoriban olyan neves professzorok tanították, mint az egyetem későbbi névadója, Dr. Eötvös Loránd báró, aki a "Kísérleti természettan" (ma fizika) tárgy előadójaként "jelesen colloquált" bejegyzéssel ismerte el nagyapám jó felkészültségét. Jeles osztályzatokat jegyzett be az "Analytikai geometria" tárgyból a hírneves matematika professzor, az akkor még fiatal Dr. Fejér Lipót is, a "Substitúciók és az algebrai egyenletek általános elmélete" című tárgyból pedig Dr. Demeczky Mihálytól a jeles osztályzat mellé még az "igen szorgalmas" bejegyzést is megkapta. Az idős Fejér Lipót professzorral, 1957-ben megkezdett egyetemi tanulmányaim során még én is találkoztam, bár engem nem tanított. Kár, hogy akkor még nem tudtam, hogy valamikor nagyapám is az ő tanítványa volt.

Büszkeséggel tekintek vissza baranyai sváb mesterember őseimre, akik új hazájukban meggyökerezve, szorgalmas munkájukkal hozzájárultak a török hódoltság alatt lepusztult és elnéptelenedett ország újbóli felvirágoztatásához.

Irodalom

- [1] Móró Mária Anna: Baranya vármegye malmái 1785/86-ban, in "Baranyai helytörténetírás 1985-1986" (szerk.: Szita László), A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, Pécs, 1986
- [2] Móró Mária Anna: Baranya vármegye 1815. és 1842/44. évi malomösszeírásai, I. rész, in "Baranyai helytörténetírás 1981" (szerk.: Szita László), A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, Pécs, 1982
- [3] Móró Mária Anna: Az 1828. évi országos összeírás malomtörténeti adatai Baranyában, in "Baranyai helytörténetírás 1980" (szerk.: Szita László), A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, Pécs, 1981
- [4] Magyarország iparosainak és kereskedőinek cím- és lakjegyzéke (szerk.: Jekelfalussy József), Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvény-Társaság, 1892. (<http://www.radixindex.com/indexhu.htm>)
- [5] <http://lexikon.katolikus.hu/LINKEK/LINKBBBB/01BAAL.HTML>
- [6] Madas József: Pécs-belváros telkei és házai, Adatgyűjtemény, Pécs, 1978, 368. old.
- [7] Madas József: Pécs-belváros telkei és házai, Adatgyűjtemény, Pécs, 1978, 470. old.
- [8] Móró Mária Anna: Baranya vármegye 1815. és 1842/44. évi malomösszeírásai, II. rész, in "Baranyai helytörténetírás 1982" (szerk.: Szita László), A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, Pécs, 1983